

**DISPARITĂȚILE REGIONALE ÎN REPUBLICA MOLDOVA –
DETERMINAREA DIRECȚIILOR DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A CADRULUI LEGAL ȘI STRATEGIC**

**REGIONAL DISPARITIES IN MOLDOVA – DETERMINING THE DIRECTIONS
FOR IMPROVING THE LEGAL AND STRATEGIC FRAMEWORK**

*Igor COJOCARU, Irina MOVILĂ,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți*

Rezumat: *În Republica Moldova persistă importante disparități regionale care împiedică dezvoltarea social-economică echilibrată pe întreg teritoriul țării. Decalaje semnificative există între municipiul Chișinău, municipiul Bălți și restul țării. Analiza principalilor indicatori de dezvoltare demonstrează că municipiul Chișinău concentrează majoritatea întreprinderilor din țară, dispune de un nivel mai mare de capital uman și de infrastructură relativ dezvoltată.*

Cuvinte-cheie: *dezvoltare regională, disparitățile interregionale și intraregionale.*

Abstract: *There are important regional disparities in Moldova that impede the balanced socio-economic development throughout the country. Significant imbalances are registered between Chisinau and Balti and the rest of the country. An analysis of the key development indicators show that most businesses of the country are located in Chisinau, it also has a higher level of human capital and a relatively developed infrastructure.*

Key-words: *regional development, inter-regional and intra-regional disparities.*

În pofida reabilitării economice continue înregistrate în anii 2000-2010, în Republica Moldova persistă importante disparități regionale care împiedică dezvoltarea social-economică echilibrată pe întreg teritoriul țării. Deși aceste disparități existau și înainte de această perioadă, în ultimii ani ele au crescut și s-au intensificat. Decalaje semnificative există, în primul rând, între municipiul Chișinău (urmat îndeaproape de municipiul Bălți) și restul țării, dar se evidențiază tot mai mult și decalajele între regiunile și localitățile țării. Municipiile Chișinău și Bălți dispun într-o măsură mai mare decât alte localități ale țării de factorii de producere și elementele de infrastructură necesare pentru atragerea investițiilor și dezvoltării social-economice. În anul 2006 municipiului Chișinău care concentrează 22% din populația țării îi revenea jumătate din producția industrială, 56% din vânzările cu amănuntul și 56% din investițiile în capital fix. Municipiul Bălți este localitatea cu cel mai apropiat nivel de dezvoltare față de capitală și cu un potențial de creștere superior celorlalte localități. Cu o populație de 4% din totalul pe țară, în 2006 municipiul Bălți a generat 14% din producția industrială, 9% din vânzările cu amănuntul și a acumulat 6% din investițiile în capital fix.

Analiza principalilor indicatori de dezvoltare demonstrează că municipiul Chișinău concentrează majoritatea întreprinderilor din țară, dispune de un nivel mai mare de capital uman și de infrastructură relativ dezvoltată. Astfel, în 2006 în municipiul Chișinău activau circa 65% din numărul întreprinderilor raportoare, iar investițiile în capital fix au atins 58% din total. Capitala dispune de cea mai dezvoltată rețea de drumuri și aproximativ 95% din locuințele din Chișinău dispun de sisteme de aprovizionare cu apă și canalizare. Această situație este similară multor țări europene, unde capitala este cea mai dezvoltată regiune. Concentrarea factorilor de dezvoltare în municipiile Chișinău și Bălți și, în consecință, marginalizarea și chiar excluderea celorlalte localități riscă să persiste în continuare în cazul în care nu va fi identificată o modalitate de extindere a procesului de creștere și dezvoltare pe întregul teritoriu al țării.

Analiza indicatorilor-cheie în regiunile de dezvoltare relevă existența unor disparități nu doar între municipiul Chișinău și regiuni, dar și între regiuni. Dacă e să comparăm regiunile Nord, Centru și Sud, către care va fi îndreptată politica de dezvoltare regională pe termen mediu, observăm că cea mai dezvoltată este regiunea Nord, pe când cea mai puțin dezvoltată este regiunea Sud, cu cel mai mic volum al producției industriale pe cap de locuitor, cel mai mic nivel de investiții în capital fix, și cel mai mic număr de întreprinderi raportoare. Totuși în aspecte demografice și de infrastructură, cea mai puțin dezvoltată regiune este regiunea Centru, cu cel mai mic grad de urbanizare, și cea mai slabă acoperire cu sisteme de aprovizionare cu apă și canalizare¹.

¹ PLA NUL NAȚIONAL DE DEZVOLTARE 2008-2011. STRATEGIE. CHIȘINĂU 2007.

Tabelul 1. Indicatorii principali de monitorizare și evaluare a dezvoltării regionale

Indicatorii principali	Nord	Centru	Sud	Chișinău	UTA Găgăuzia	Total
Populația stabilă, mii locuitori	1023	1070	548	780	160	3581
Pondere în total, %	28,6	29,9	15,3	21,8	4,4	100
Populația urbană, mii locuitori	357	206	138	712	65	1478
Pondere în total, %	24,2	13,9	9,3	48,2	4,4	100
Numărul mediu anual al populației pentru anul 2006	1023,9	1073,2	549,0	779,6	159,4	3585,2
Volumul producției industriale în prețuri curente, pentru un locuitor, lei	4891	3094	1684	14736	4880	6002
În % către media pe țară	81	52	28	246	81	100
Volumul investițiilor în capital fix, în prețuri pentru un locuitor, lei	1845	1471	1579	8097	1630	3042
În % către media pe țară	61	48	52	266	54	100
Pondere locuințelor dotate cu canalizare, (media pe regiune) %	19,7	14,4	21,2	88,9	27,5	30,9
Pondere locuințelor dotate cu sistem de aprovizionare cu apă, (media pe regiune) %	20,7	20,5	26,1	94	27,8	34,8
Numărul întreprinderilor raportoare (mii unități)	5,0	4,8	1,9	24,7	1,0	37,4
Inclusiv ponderea întreprinderilor în pierderi financiare, %	44	42	47	49	50	47
Pondere terenurilor erodate în totalul terenurilor, (media pe regiune), %	30	42	39	38	39	
Pondere drumurilor cu îmbrăcămințe rigidă în totalul drumurilor publice locale, %	94	93	84	96	78	91
Formarea deșeurilor, mii tone	1644,4	759,7	113,3	447,1	30,9	2995,4
Utilizarea deșeurilor, mii tone	25,9	326,4	100,4	166,0	7,5	926,2

Biroul Național de Statistică informează că în anul 2011, conform datelor operative, produsul intern brut a constituit în valoare nominală 82174 mil. lei, prețuri curente de piață, fiind în creștere – în termeni reali – cu 6,4% față de anul 2010².

Producția industrială, fabricată de către întreprinderile cu genul principal de activitate de industrie, cuprinse în cercetare statistică lunară, pe regiuni de dezvoltare în ianuarie-martie 2012 a evoluat cum este prezentat în tabelul 2.

Tabelul 2. Producția industrială, pe regiuni de dezvoltare în ianuarie-martie 2012

	Valoarea producției fabricate în prețuri curente, mii lei	Pondere în total industrie, %	Valoarea producției livrate în prețuri curente, mii lei	Din care, pe piața externă	
				Mii lei	Pondere în total livrări, %
Industrie – total	6561,3	100,0	6789,5	2018,4	29,7
Mun. Chișinău	4318,4	65,8	4316,5	895,4	20,7
Nord	1146,5	17,5	1383,0	489,9	35,4
Centru	789,3	12,0	743,1	414,7	55,8
Sud	185,9	2,8	188,9	129,6	68,6
UTA Găgăuzia	121,2	1,9	158,0	88,7	56,1

² Produsul intern brut în Republica Moldova în anul 2011. 15.03.2012. <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=3709>.

Datele în profil pe regiuni de dezvoltare atestă faptul concentrării activităților industriale în proporție de 65,8% în municipiul Chișinău, 17,5% – în regiunea Nord și 12,0% – în regiunea Centru. Regiunea Sud și UTA Găgăuzia dețin cele mai mici ponderi în totalul producției pe țară, respectiv 2,8% și 1,9%. În cadrul regiunilor de dezvoltare cea mai mare pondere a producției livrate pe piața externă o dețin întreprinderile din regiunea de dezvoltare Sud – 68,6% și cele situate pe teritoriul UTA Găgăuzia – 56,1%, urmate de regiunea de dezvoltare Centru – 55,8%³.

Volumul de mărfuri transportate cu transportul auto și parcursul mărfurilor în ianuarie-martie 2012, pe regiuni de dezvoltare, se prezintă astfel:

Tabelul 3. Volumul de mărfuri transportate cu transportul auto

	Mărfuri transportate		Parcursul mărfurilor	
	Mii tone	În % față de ianuarie-martie 2011	Mil. tone-km	În % față de ianuarie-martie 2011
Întreprinderi de transport auto – total	762,0	94,5	502,7	99,4
din care:				
mun. Chișinău	448,3	84,6	305,7	96,2
Nord	107,3	82,7	64,2	92,3
Centru	168,1	148,9	85,6	117,1
Sud	30,2	108,6	41,2	100,9
UTA Găgăuzia	8,1	139,7	6,0	131,3

Ponderi considerabile în volumul total de mărfuri transportate cu transportul auto revin întreprinderilor din municipiul Chișinău (58,8%), regiunile Centru (22,1%) și Nord (14,1%)⁴.

Numărul de pasageri transportați cu autobuze și microbuze și parcursul pasagerilor în ianuarie-martie 2012, pe regiuni de dezvoltare, se prezintă astfel:

Tabelul 4. Numărul de pasageri transportați cu autobuze și microbuze

	Pasageri transportați		Parcursul pasagerilor	
	Mii pasageri	În % față de ianuarie-martie 2011	Mil. pasageri-km	În % față de ianuarie-martie 2011
Total	27893,4	100,9	593,0	105,5
din care:				
mun. Chișinău	17728,9	100,9	349,2	107,4
Nord	3678,1	89,4	80,1	100,0
Centru	3872,5	103,9	110,0	104,4
Sud	2275,2	119,3	39,1	107,5
UTA Găgăuzia	338,7	101,3	14,6	96,1

Ponderi semnificative în numărul total de pasageri transportați cu autobuze și microbuze dețin agenții transportatori din municipiul Chișinău (63,6%), regiunile Centru (13,9%) și Nord (13,2%).

Conform datelor preliminare **evoluția proceselor demografice** pe regiuni de dezvoltare în ianuarie-martie 2012 se prezintă astfel:

³ Situația social-economică a Republicii Moldova în ianuarie-martie 2012. Biroul Național De Statistică. http://www.statistica.md/public/files/publicatii_electronice/Raport_trimestrial/Raport_I_2012_rom.pdf. – p. 13.

⁴ Idem, p. 18.

Tabelul 5. Evoluția proceselor demografice în profil teritorial

	Mun. Chișinău	Nord	Centru	Sud	UTA Găgăuzia
<i>Date absolute</i>					
Născuți-vii, persoane	2779	2307	2518	1196	463
Decedați, persoane	1692	3742	3423	1747	491
din care, copii sub 1 an	34	13	32	11	6
Sporul natural	1087	-1435	-905	-551	-28
Numărul căsătoriilor	803	841	1136	538	190
Numărul divorțurilor	771	726	829	388	119
<i>Rate la 1000 locuitori</i>					
Născuți-vii	14,0	9,3	9,5	8,9	11,6
Decedați	8,6	15,0	13,0	13,1	12,3
Sporul natural	5,4	-5,7	-3,5	-4,2	-0,7
Căsătorii	4,1	3,4	4,3	4,0	4,7
Divorțuri	3,9	2,9	3,1	2,9	3,0

În scopul studierii mai aprofundate a disparităților interregionale și intraregionale, în anul 2005 Ministerul Economiei și Comerțului a elaborat Raportul cu privire la deprivarea multiplă în mediul rural al Republicii Moldova, care evaluează nivelul de dezvoltare a localităților țării prin intermediul **Indicelui de Deprivare a Ariilor Mici (IDAM)**, un indicator complex ponderat ce înglobează date administrative din localități cu privire la șapte domenii:

- **venitul gospodăriei;**
- **potențialul economic;**
- **compoziția demografică;**
- **îngrijire medicală;**
- **educație;**
- **condițiile de trai;**
- **amplasarea geografică.**

Conform rezultatelor acestui Raport, raioanele din centrul Republicii Moldova sunt, în mediu, cele mai deprivate din punctul de vedere al deprivării după venit, deprivării economice și deprivării geografice. Sudul este relativ, mai deprivat decât regiunile de nord din punct de vedere al deprivării după venit și geografie. Din punct de vedere al structurii demografice a populației și asistenței medicale, nordul și sudul Republicii Moldova sunt relativ mai deprivate, în mediu, decât alte regiuni. Raioanele de centru și de sud-est, pe de altă parte, au o medie mai mare din punctul de vedere al deprivării educației, pe când în domeniul condițiilor de trai, se poate observa o diferență între partea de est și cea de vest.

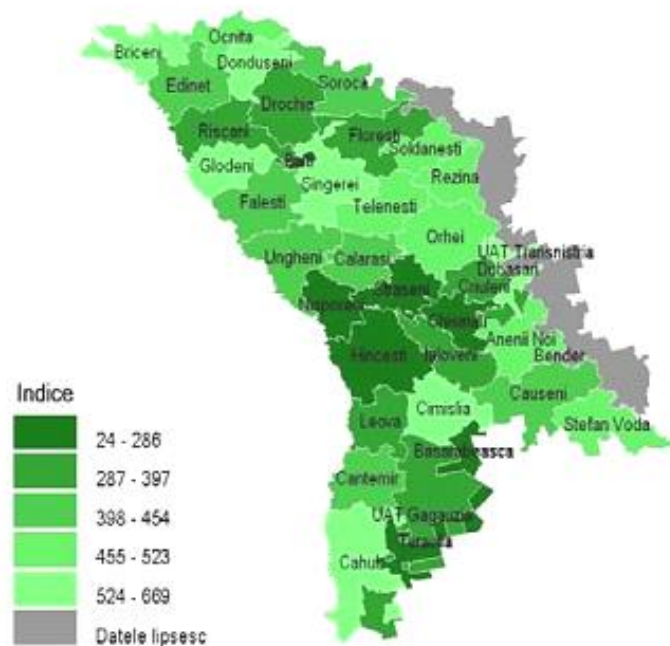

Figura 1. *Indicele deprivării raionale după venituri*

În același timp, în interiorul regiunilor, de asemenea, există anumite dezechilibre între localități și raioane. Spre exemplu, dacă analizăm deprivarea după venituri, observăm variație atât în cadrul raioanelor cât și între acestea. În raionul Briceni sunt și comunități locale ale zonelor rurale din Republica Moldova cu cel mai înalt și cel mai mic nivel al deprivării după venituri, dar în mediu și după ponderea populației, Briceni este cel mai puțin deprivat raion după venituri. Nisporeni și Taraclia sunt cele mai deprivate raioane. Din 10% cele mai deprivate primării 22 sunt în Nisporeni, iar 12 – în Taraclia. După cotele populației, 26% din populația celor mai deprivate 10% de primării locuiesc în Nisporeni, urmate de Găgăuzia cu 15%.

În general, există o variație mare a deprivării multiple a comunităților rurale între și în cadrul raioanelor. Însă, nivelele deprivării variază în dependență de domeniul analizat. Comparând nivelele ponderate după nivelul mediu ponderat al populației, un raion poate fi foarte deprivat într-un anumit aspect, și în același timp, să se coteze relativ bine în alte domenii. Din aceste considerente, este necesară participarea autorităților la toate nivelele – local, raional și regional în identificarea priorităților de dezvoltare regională.

Durabilitatea dezvoltării economice în regiuni, în special în mediul rural, continuă să fie influențată în mod semnificativ de performanța în agricultură. Actualmente, agricultura Republicii Moldovei continuă să fie definită ca un sector cu cel mai scăzut nivel de productivitate și remunerare a muncii. Deși acest sector oferă locuri de muncă la circa 33% din forța de muncă din țară și este sursa principală pentru industria alimentară, dezvoltarea economiei pe termen lung nu se poate baza doar pe agricultură, iar producția agricolă trebuie să fie reorientată spre bunuri competitive cu valoare adăugată mai mare.

În pofida insuficienței de studii cu privire la cauzele disparităților regionale, printre principalii factori care generează și exacerbează aceste disparități se numără 97:

- Concentrarea factorilor de producere și creștere în municipiul Chișinău.
- Declinul orașelor mici și, în consecință, exodul forței de muncă.
- Structura ocupațională monostructurală a regiunilor și dependența de agricultură.
- Capacitățile limitate ale administrației publice locale în gestionarea proceselor de dezvoltare.

În competiția globală pentru piețe, șansele succesului economic al unei țări sau al unei regiuni se bazează pe specializarea ofertei și pe concentrarea eforturilor de dezvoltare spre domenii-cheie, unde se dețin avantaje competitive, resurse și competențe. În acest context, **clusterelor inovative** sunt o soluție de succes, datorită faptului că oferă o combinație de dinamism antreprenorial, legături intense între companii și instituții ce dețin cunoștințe de top level, respectiv sinergii pro-active între actorii principali ai inovării.

La nivelul Uniunii Europene, clusterelor inovative sunt considerate „motorul” dezvoltării economice și inovării, acestea reprezentând un cadru propice de dezvoltare a afacerilor, de colaborare între companii, universi-

tăți, instituții de cercetare, furnizori, clienți și competitori situați în aceeași arie geografică (locală, regională, națională, trans-națională)⁵.

În teoria și practica regională este recunoscută concepția raioanelor de nod sau polarizate, care se formează în jurul orașelor ca centre de cristalizare a activității administrative, economice și sociale. Corelațiile funcționale în astfel de raioane se evidențiază mai mult prin intermediul fluxurilor – migrarea forței de muncă, fluxurile de materie primă, produse și servicii, legăturile de transport. Orașele în calitate de poli de creștere a unor astfel de regiuni determină caracterul dezvoltării teritoriilor apropiate și concentrează astfel de sfere ca antreprenoriatul, „business-ul pentru business”, investițiile, operațiunile financiare și învățământul⁶.

Având la bază acestea din urmă, în calitate de puncte de reper, eventuali „poli de creștere a teritoriilor” pot fi numite în prealabil 12 orașe: Bălți, Edineț și Soroca – în regiunea de Nord; Chișinău, Orhei și Ungheni – în Centru; Comrat, Cahul și Taraclia – în Sud; și Tiraspol, Râbnița și Dubăsari – în regiunea de sud-est a țării.

În cadrul acestui domeniu de intervenție sunt propuse trei niveluri, respectiv: poli de creștere, poli de dezvoltare urbană, centre urbane⁷.

Concentrarea atenției guvernului asupra unui cerc restrâns de orașe, centre de importanță interraională, va permite economisirea timpului și a resurselor. O asemenea abordare va suscita în mod sigur împotrivirea administrației altor orașe și raioane, precum și a simpatizanților acestora din cadrul parlamentului și al guvernului. În acest caz însă se vor rata din nou avantajele pe care le creează identificarea priorităților în politica economică. Această greșeală a fost deja comisă în debutul procesului de reforme, neidentificându-se prioritățile industriei prelucrătoare sau ale complexului agroindustrial, ceea ce se încearcă să se îndrepte acum.

Politica regională, realizată între anii 1970-1980 în RSSM (pe lângă elementele de administrare și voluntarism), se baza, sub aspect științific, atât pe evidențierea regiunilor similare (zonele de specializare a agriculturii), regiunilor nodale (orașele – centre industriale, localitățile cu perspective), cât și a regiunilor programate (programul de dezvoltare a Chișinăului, programul de dezvoltare a sudului Moldovei).

În acest sens, documentele de bază pe termen lung au fost „Planificarea raională complexă a RSSM” și „Sistemul regional de așezare a RSSM”. În conformitate cu acestea, pe teritoriul republicii au fost evidențiate 4 sisteme de așezare în grup (Nord, Centru, Sud-Est și Sud), 8 zone de planificare (centrelor lor fiind: Edineț, Bălți, Râbnița, Ungheni, Chișinău, Tiraspol-Bender, Comrat și Cahul), care, la rândul lor, se delimitau în 36 subzone și 86 microzone.

Orașele, în funcție de complexitatea funcțiilor lor, se eșalonau în patru niveluri: centrele multifuncționale ale sistemelor de așezare în grup; centrele interraionale, influența cărora se răspândea asupra câtorva raioane; centrele raionale; centrele locale.

În ultimul deceniu baza științifică și de proiectare a politicii regionale în Republica Moldova nu a fost renovată, în timp ce situația din țară (cu excepția Chișinăului și a suburbiilor sale) s-a înrăutățit peste tot și practic „uniform”.

Realizarea în practică a concepției „orașele – poli de creștere a teritoriilor” presupune asigurarea ei cu baza legislativă necesară, crearea unei statistici veridice cu privire la orașe și raioane, a mecanismului relațiilor financiare între centru și orașele de bază. Acest lucru nu este simplu de realizat, dar este concret și din acest motiv merită să devină o parte a Strategiei de creștere economică și de reducere a sărăciei pe care Guvernul o concepe drept platformă a politicii economice pentru anii apropiați.

⁵ Ghid pentru implementarea în România a conceptului de cluster inovativ – București: Irecson, 2009 – p. 5 <http://www.inma-ita.ro/clustere/Ghid.pdf>

⁶ Gudîm Anatoli. Poate fi oprită dezurbanizarea?. 19 octombrie 2003. <http://www.e-democracy.md/monitoring/economy/comments/20031019/>

⁷ <http://www.nord-vest.ro/Programul-Operational-Regional/AXE-PRIORITARE/Axa-prioritara-1.html>